

Aldous Huxley ve Çelişkiler

Sema E. Ege*

Özet

Yirminci yüzyılın en önde gelen İngiliz yazarlarından Aldous Huxley yirminci yüzyılın ilk yarısında yaşayan pek çok yazar ve düşünür gibi, kaçınılmaz olarak, bir takım çelişkiler yaşamaktaydı. O devre değin görülmemiş pek çok değişikliğin çok hızla ve çok yoğun olarak yaşanması çağdaşları gibi Huxley'yi de insanlığın geleceği hakkında düşünmeye itmiş ve bu konuda karamsarlığa sevk etmişti. Kapitalizmi de insan onuru ve yaşamını zedeleyici bulan Huxley'in en büyük endişesi hızla gelişmekte olan bilim ve teknolojinin faşizm, komünizm gibi totaliter rejimler tarafından başarıyla bir baskı unsuru olarak kullanılacağı idi. Huxley, bu tür bir toplumda değer verdiği manevi unsurların, bireyselliğin, ve de insan ilişkilerinin bir daha düzelemeyecek şekilde zarar göreceğini düşünüyordu. 1932 yılında Yayınlarıan Brave New World adlı anti-Utopyasında, Huxley, yaşadığı bu çelişkilerin bir sonucu olarak akılcılığın, faydacılığın, ve bilimsel yönlendirmenin özgürlük ve mutluluk ile bağdaşmadığını göstererek gerçek bir dengenin bulunmasının çok zor olduğunu altını çizerek. Makalenin amacı da bu çelişkilerin bir incelenmesini sunmaktır.

Ondokuzuncu yüzyılın son yılları ve yirminci yüzyılın ilk yansı insanlık tarihin o döneme değin görmediği gelişmeleri çok yoğun olarak yaşadığı bir dönem olmuştur. Endüstriyel kapitalizmin, Marksist komünizmin, faşizmin, ortaya çıkışı ve bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler topluma dönük yazarları insanlığın geleceği konusunda düşündürmeye başlatmış ve endişe ve isteklerini edebiyat yoluyla topluma ulaştırmaya itmiştir. Amerikan ve İngiliz yazarlarından esinlenmiş olan ve dolayısıyla İngiliz ve Amerikan yazarlarına ilham kaynağı olan Rus yazarı Zamyatin, İngiliz yazar H.G. Wells, ve yine İngiliz yazar Aldous Huxley gibi düşünürler, insanları özellikle iki 'tehlike' ye karşı uyarıyı amaçlamış, ve romanı da bu uyarıyı yapabilecekleri en etkili araç olarak görmüşlerdir. Bu yazarlara göre (daha sonra Orwell de aynı görüşü paylaşmıştır), Zamyatin'in özetlediği gibi insanlığı bekleyen iki büyük tehlike vardır: Birincisi 'Makine'nin ezici, ulaşılmaz gücü, ikincisi de 'Devlet'in ezici ve

* Doç. Dr. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı

ulaşılmaz gücü. Bu iki konuya yönelik uyarıları fantastik biçimde işleyen Zamyatin'in Rusya dışında basılan *Wg (Biz)* adlı bir tür bilim kurgu sayılabilecek yapısının sadece Orwell'e esin kaynağı olmadığı, aynı zamanda A. Huxley'in *Brave New World (Yeni Dünya)* adlı bilim kurgu romanına da örnek olduğu iddia edilmekle beraber Huxley kendi anti-ütopyasının ortaya çıkışına esas H.G. Wells'in *Men Like Gods (Tanrı gibi İnsanlar)* adlı ütopyasının neden olduğunu belirtmiştir.¹

Her ne kadar sözü geçen yazarlar, Makinenin ve totaliter ya da sömürücü düzenlerin insanı ve insana özgü özellikleri tehdit ettiği konusunda görüş birliğindeydilerse de bu konuya olan yaklaşımlarında, bu konuyu yorumlamalarında ya da idealin ne olabileceği konusundaki görüşlerinde önemli farklılıklar taşıyorlardı. Huxley, bilimsel metotlarla kurulmuş, ya da belirli bir süreç içinde oluşmuş ve gelişmekte olmakla beraber belirli bir denge ve düzen sağlamış olan bir ütopyada bireyin psikolojik durumunu incelemek suretiyle böyle bir ideal dünya anlayışını sorgulamayı amaçlıyordu. Huxley'nin 'ütopyası' genel hatlarıyla Wells, ya da ondan önce yazmış olan ondokuzuncu yüzyıl Amerikalı ütopya yazarı E. Bellamy'nin düşlediği gibi teknolojiyi ve bilimi toplumun temel taşları sayan ve faydacılık (utilitarianism) unsuru çok belirgin olan akılcılığın çarpıcı boyutlara ulaştığı bir dünya sergiler. Ne var ki Huxley, bu yazarların benimsediği şeyleri insanlığın geleceğini ve mutluluğunu tehdit edeceğini, bu belirtilen unsurların yol açacağı olumsuzlukları daha ilk baştan vurgulayarak sözü geçen yazarların görüşlerini reddettiğini belirtir. Bir diğer ifade ile, Huxley'nin ütopyası aslında bir ironik ütopya, bir parodi, yani bir anti-ütopyadır. Ve bu anti-ütopya aynı Zamyatin'inki gibi iki önemli özelliğe sahiptir: Birincisi, sergilenen toplum ve yaşam bilimsel olarak kurulmuştur. İkincisi de, bu toplum, bireyi ve bireyselciliği, mutluluğun tek nedeni olarak gördüğü denge ve faydacılık unsuru uğruna yok etmeyi amaçlayan bir devlet tarafından yönetilmektedir. Böyle bir tablo çizmekle Huxley, yine aynı Zamyatin gibi mutluluğun ve özgürlüğün birbiriyle bağdaşmadığı inancını yinelemekte ve dolaylı olarak da özgürlüğe, sanata, sevgiye, manevi değerlere, ve insan ilişkilerine verdiği önemin altını çizmektedir.

Huxley'nin 'ütopya'sı ters çevrildiğinde ortaya çıkan görüş açıktır; pozitif özgürlük, insanın kendine karşı dürüst olması, bireyin o herkesten farklı bireyselliğini serbestçe ifade edebilmesi hayattaki en yüce iyilik ve güzelliştir, dolayısıyla da bu hayatın tek amacı olmalıdır. Sevgi ve artistik yaratıcılık ta bu gerçek özgürlüğün en belirgin ifadesidir.

¹ *The Letters of Aldous Huxley*, ed. Grover Smith (London, 1969), ss. 103, 348, 356, 408; Sybille Bedford, *Huxley, A Biography, 1894-1939* (London, 1973), I, 244

Huxley'nin bilimsel şartlandırma ve bilimsel metotlarla her türlü yokuşu, hastalığı, kişisel, sosyal, ve ulusal çatışmayı ortadan kaldırmış olan bu 'ütopya'yı, yukarıda da belirtildiği üzere, okuyucularına önermediği daha ilk sayfalardan itibaren anlaşılır. Forster ya da Wells gibi dönemindeki pek çok yazar gibi Huxley de nüfus artışından endişe duymuş ve oluşmakta olan bu 'kitlelerin' ne şekilde kontrol edilmesi gerektiği sorusunu cevaplamaya çalışmıştır. Üzerinde özellikle durduğu noktalardan biri, Wells'in iddia ettiği gibi bilim ve teknolojinin bu sorunu çözmede en önemli rolü oynayıp oynayamayacağı idi. Bunun sonucu olarak Huxley ironik ütopyasında biyolojiyi kitle üretimine uygular, insan beynini bilimsel metotlarla koşullandırır, ve nüfus artışını ve 'kitleleri' psikolojik olarak yönlendirir. Böylece Huxley'nin kitabında, 'Ford' dan sonraki yediyüzüncü yılda kalıtım ve çevre, bilim ve teknoloji sayesinde çok önceden belirlenmektedir; kitleler de, 'Pavlov' yöntemi gibi yöntemlerle, yapmakla yükümlü oldukları işleri sevdiklerine, adil bir biçimde idare edildiklerine ve iyi muamele gördüklerine, dolayısıyla çok mutlu olduklarına inandırılmaktadırlar. Kendileri gibi yeni, fakat ruhsal açıdan hiçbir karmaşıklığı, derinliği, sıcaklığı olmayan insanlar yaratmakla meşgul olan insanların solgun, ruhsuz görünüşleri Huxley'nin böyle bir dünyada insanların ruhsal gelişimleri ve gerçek mutlulukları hakkındaki karamsarlığını yansıtır. Huxley'in korkusu açıktır: insanlar sonuçta bilim ve teknolojiye ve onların erişilmez gücüne şiddetle inananlara ve bu gücü de kendi hakimiyetlerini sağlamlaştırmak için kullananlara esir olabilirler. Bilimsel ütopyaların parodisi olan bu 'ütopyada' bilim ve teknolojinin tek başarısı sentetik müzik, sentetik gıdalar, sentetik aşk ve, belki de en korkutucu olanı, sentetik insandır.

Huxley böyle bir iddia da bulunmakla kendi görüşlerinin Wells gibi düşünenlerin bakış açısından çok farklı olduğunu açıklamayı amaçlamaktadır. Wells, ister fantastik ister sosyolojik olsun tüm yapıtlarında, eğer insanlar onu akılcıca ve insanlığın yararına kullanırlarsa, bilimin insanları yücelteceğini, insanların evrende belirsiz olan yerlerini sağlamlaştıracığını, dolayısıyla sonuçta insanların mutluluğunu sağlayacağını iddia etmiştir. Huxley bunun zıttı olan görüşlerini romanda Mustapha Mond aracılığı ile okuyucuya iletir:

Bilim tehlikelidir ... bilim halk düşmanıdır. Bilim yararlı olduğu kadar da tehlikelidir. Bizim bilim anlayışımız kimsenin sorgulamasına izin verilmeyen ve tariflere baş ahçıdan alınacak özel izin dışında hiç kimsenin bir şey ekleyemeyeceği bir yemek kitabına benzer.²

² Aldous Huxley, *BraveNew World* (London, 1932), ss.266, 268.

Bilimsel yönlendirme sayesinde herkesin o tek olan, o kendine özgü birey özelliği yok edilmekte ve hiç kimsenin bilincine kavuşmasına fırsat verilmemektedir. Huxley'nin sosyalist ve faydacı ütopyaları parodi etme amacının sonucu olarak, sürekli olarak her bir bireye herkesin tüm topluma ait olduğu inancı işlenmektedir. Yeni tanrı 'Ford'a yapılan yakarışlarda bu açıkça ortaya çıkar:

Ford, biz on iki kişiyiz, bizi bir yap, sosyal ırmaktaki tek bir damla gibi...O on ikiyi bir içersinde yok et.³

Huxley'nin parodisi duygusallığı ve her tür mülkiyeti zararlı görüp faydacılığı, verimliliği ve düzeni esas alan ütopyalarda değinilen başka konular da içerir. Örneğin, faydacılık, verimlilik, ve akılcılığın savunucusu ütopyaların (Plato'dan bu yana) temel önerisi olan çocukların devlet kontrolünde büyütülmesi gerektiği önerisi doğrultusunda, Yeni Dünyalılar monogamiyi toplumsal bir ayıp olarak görürler, ve onun geçmişte yarattığı sorunları tartışarak poligaminin erdemlerinden, yararlarından söz ederler. 'Brave New World'da insanlar daha bebeklikten sistematik olarak her tür duygusallıktan arındırılır. Örneğin, bebekler bir duygusallık gösterdiklerinde hemen elektrik akımıyla canları acıtılır; çocuklar uykularında sürekli olarak duygusallığı yok etmeye yönelik belirli sloganları tekrar ederler. Yine insanları duygusallıktan arındırma politikasının bir uzantısı olarak insanlar sürekli mekanik oyunlarla vakit geçirmeye teşvik edilmektedir. Sonuç olarak da aile kavramı ve aile sevgisi artık ortadan kalkmıştır. Sadece 'uygunsuz', 'aykırı' olarak nitelendirilen kişiler arasında arkadaşlık kurulabilmektedir.

Bir diğer ifade ile, Huxley'nin çağdaşlarının önemli bir kısmının kötü, zararlı, ya da çirkin olarak kabul ettiği pek çok şey Huxley'nin 'ütopyasında' olağan ve erdemli bir davranış sayılmaktadır. Böyle bir tabloyla da Huxley gününde yaygın olan 'şimdiye kadar doğru olan görüşlerin doğruluğu sorgulanmalıdır' tutumunu da yermektedir. Bu tersine çevrilmiş, ters yüz edilmiş normallığın en belirgin olduğu ve de bunu en iyi simgeleyen unsurlar Hıristiyanlık konusunda görülür. İngiltere'nin en yüksek dini kurumu olan 'Archbishop of Canterbury' makamının yerini 'En Yüksek Toplum Şarkıcısı' pozisyonu almıştır. 'Tanrımız' saygı hitabının yerini mekanik miladın başlangıcını simgelemek amacıyla 'Fordumuz' hitabı almıştır. Hıristiyanlığın simgesi olan haç, T. Ford'un 'T' sinden hareketle artık sadece bir 'T' ye dönüşmüştür. Tüm bunlar artık Ford'dan sonraki 632 yılındaki yeni dünyada duyguların körelmiş olduğunun ve görünürdeki o sözde 'mutluluğun' da aslında suni bir mutluluk olduğunun

³ age. ss. 94,95.

işaretleridir. Kısacası, bu yeni dünya sadece gerçek sevgiden değil aynı zamanda gerçek saygıdan de yoksundur.

Huxley'nin parodisinin güçlü olduğu bir diğer nokta da 'mükemmellik' gerçekleştirilecektir inancına yönelttiği eleştiridir. Yeni dünyada -her ne kadar her şey bilim aracılığı ile bilimsel olarak yapılmaktaysa da- akılcı ütopyaların bilim insanları yükseltir, mükemmelliğe eriştirir iddialarının aksine, mükemmelliğin henüz görülmediği durumlar vardır. Örneğin, o ortaya çıkacağı varsayılan eşitlik ha^Ala^A gerçekleşmemiştir; tam tersine, toplumda çok katı bir hiyerarşi vardır. İdareciler toplumu 'işe yarananlar, işe yaramayanlar' ya da 'üstekiler, aşağıdakiler' olarak nitelendirmekte, o işleri yapacak kişiler olarak doğmalarını ve yok olana kadar da öyle kalmalarını sağlamaktadır. Yani toplum bilim sayesinde eşitliğe ulaşacağına, mutlak bir eşitsizliğe varmıştır; bazıları bilim ve teknolojiyi kendi hükümlerliklerini güçlendirmek için kullanmıştır ve kullanmaktadır. Otoritelerinin de bozulmaması, yok edilmemesi için de son derece katı ve acımasız davranmaktadırlar. Dolayısıyla Huxley, Wells ya da Bellamy gibi ütopyacıların dengeli bir toplumda insanların sırayla vasıfsız, angarya, ya da süfli işleri yapacakları, bundan da onur ve mutluluk duyacakları fikrini de reddetmektedir. Huxley'ye göre böyle bir toplum ve 'tanrı gibi insanlar' kavramı hiçbir zaman gerçekleşemeyecek bir düşür:

Hiçbir...devlette bütün üstün insanların güçlerini tam anlamıyla göstermelerinin mümkün olamayacağı apaçık ortadadır, çünkü gerçekten de hiçbir toplum üstün vatandaşlarının belirli bir kısmından fazlasına bu olanağı sağlayamaz. Belirli bir sayıdan fazlası idarecilik yapamaz, belirli bir sayıdan fazlası bilimsel araştırma yapamaz, belirli bir sayıdan fazlası sanatla uğraşamaz...ya da vatandaşlarına liderlik yapamaz. Eğer...her birey üstün işleri yapacaksa, o vakit kim süfli işleri yapmayı ya da boyun eğmeyi kabul edecektir? Bay Wells'in sayısız ütopyalarından birinde yaşayanlar sorunu hem idare etmek hem de idare edilmekle, hem de üstün işleri ve niteliksiz işleri sırayla yapmak suretiyle çözümlenmişlerdir. Jones piyano çalarken Smith gübre serpmektedir. Vardiyelerinin sonunda görevlerini değiştirmektedirler; Jones gübre yığınınına yönelmekte, Smith de Chopin'den bir A Minör çalmaktadır. Gerçekleştirildiği takdirde gerçekten de hayran olunacak bir düzenleme.⁴

Barışa ve uyuma büyük bir özlem duymakla beraber, Huxley, **bir** anlamda Churchill'in hayatın yücelmesi için çatışma gereklidir görüşüne de

⁴ A. Huxley, 'A Note on Eugenics', *Proper Studies* (London, 1927), s.27.

katılmıyor değildi. Dolayısıyla da devrindeki pek çok düşünür ve yazar gibi o da bir çıkmaz içindeydi. Bir yanda aşırı akılcılığa ve faydacılığa karşı bir dereceye kadar duygusallığın, çatışmanın, ve yaşam savaşının olması gerektiğine inanıyor, öte tarafta ise bu zıt unsurlar arasında nasıl bir denge kurulmasını da kestiremiyordu. Bu çelişkiler, bu cevaplayamadığı sorun, Huxley'nin doğal olarak görüşlerini farklı karakterler aracılığı ile yansıtmasına neden oldu. Bu zıtlık, geleceği belirsiz mutluluğun temsilcisi Mustapha Mond'un dünyasına etkisiz bir tavır sergileyen Bernard, bu sorun üzerinde düşünüp ona çözüm bulmaya çalışan Helmutz Watson, ve yeni dünyanın dışındaki ilkel yaşamdan gelme Savage (Vahşi) aracılığı ile ortaya konur. Her ne kadar ilkel yaşamı, diğer bir ifade ile o devir geleneksel yaşamın temsilcisi sayılan Savage bir anlamda esas karakter olsa bile Huxley insanlığın geleceğinin onunla da garanti edilemeyeceğinin farkındadır, çünkü Huxley nasıl aşırı akılcılığı insanlığı özenilecek bir yaşam biçimine götürecektir bir özellik olarak görmüyorsa, Savage'ın ikelliğinin de insanlığı bir yere götürmeyeceğinin farkındaydı. Mustapha Mond ve Savage arasında geçen konuşmalar, Savage'ın dünyası ile Mustapha Mond'un dünyası arasındaki zıtlıklar arasında, yani ikellik ile ütopya, sıkıntı ve çatışma ile çatışmanın en ideal biçimde kontrol altına alınması arasında bir denge kurulması gerektiğine işaret eder. Fakat önceden de belirtildiği gibi, Brave New World'u yazdığı zamanlarda Huxley buna bir çözüm bulmakta zorluk çekiyordu, bu nedenle de her şeyi olacağını düşündüğü veya istemediği şekilde sergileyip esas dengeyi okuyucunun kurmasını, sorunun ne şekilde çözülebileceğini okuyucunun bulmasını bekler.

Aslında Savage her ne kadar 'Reservation'dan gelmeirse de, Yeni Dünyalı bir 'Alpha Plus' ('Artı Alfa') ve ha^Ala^A özgürlüğün, dolayısıyla ikelliğin, kargaşanın, sıkıntının, kirliliğin var olduğu Reservation'a kaçan bir 'Beta Minus'dan ('Eksi Beta') dünyaya gelmiştir. Böyle bir dünyaya kaçtığı için Beta Minus'ın 'Brave New World'a dönmesi yasaklanır; yani 'Beta Minus' çocuğunu bu 'çirkin' ortamda dünyaya getirmek zorunda kalır. Ancak özgür bir ortamda yetiştiği için Savage Brave New World'daki o artık kitlenin bir parçası haline gelen, kişilikten yoksun insanların aksine güçlü bir kişiliğe sahip olur. Faydacılık, akılcılık esasına bağlı topluma geldiğinde, kendine özgü kişiliği ile de romantik bir karakter vasfını kazanır. Bu gelişme ile de Huxley duygusallık ile bilimsel bir gelecek arasındaki uçurumu ve çatışmayı çok daha etkileyici bir biçimde ortaya koyar. Savage 'Brave New World'lu sevgilisi ile olan arkadaşlığında duygusallıktan yanadır ve mekanik hale gelmiş fiziki aşktan rahatsızlık duyar. Öte yanda, Lenina mekanik bir dünyada büyüdüğü için duygularından ve duygusallıktan nefret eder, ve bunu mekanik bir bağlantı olarak gördüğü fiziki aşkta unutmaya çalışır. Bu farklılık Savage ve Brave New World'lular arasındaki her tür tutumda ortaya çıkar.

Örneğin, yeni dünyalılar insanların bu mutlu yaşamı bırakmak istemeyeceklerini düşündüklerinden bunu 'kolaylaştırmayı', yani insanlar ölürlen onlara işkence etmeyi uygun görürler. Ölmekte olan insanlara çektirilen acıları gören Savage buna dayanamaz, ağlar ve sonunda da işkencecilere karşı koymaya kalkar. Bir tarafta tamamiyle aşırı duygusal bir davranış diğer tarafta da had safhada, adeta acımasız boyutlara varabilen bir akılcı tutum sergilenmektedir. Her ne kadar her iki tutumda da, yaşam tarzında da bir dereceye kadar yararlı olabilecek, dolayısıyla benimsenebilecek özellikler varsa da, her ikisi de oldukları şekliyle yanlış, ürkütücü, ve gereksiz ya da zararlı olabilmektedir. Huxley'nin demek istediği, eğer bu hayat tek gerçekse, o takdirde mutluluk tek amaç olabilir. Bu durumda da yeni dünyalıların insanın ölümsüzlükle ilgili özlemlerini bilimsel metotlara yok etmeleri doğrudur. Ama eğer yaşam bu dünya ile sınırlı değilse o vakit yeni dünyalılar yanlış yapmaktadır. Bu ikinci durumda da Savage'ın dini ve duygusal bir takım değerlere sahip çıkması onaylanması gereken tutumdur. Öte tarafta, yeni dünyalıların bazı acılan, örneğin ölüm acısını yok etme çabaları da -metotları yanlış olmakla beraber- bir dereceye kadar doğrudur.

İkellik, duygusallık, ve manevi değerler ile aşırı mantıkçılık ve faydacılık arasındaki çatışma yukarıda da belirtildiği gibi en açık olarak Mustapha Mond ve Savage arasındaki konuşmalarda ortaya çıkar. Mustapha Mond'un tezi özgürlükle mutluluğun birbiriyle bağdaşamayacağıdır; özgürlüğün olduğu yerde tam ya da gerçek mutluluk olamaz, mutluluğun olduğu yerde de özgürlük olamaz. Dolayısıyla, seçim bu iki durum arasında yapılmalıdır. Mutlak eşitlik hiçbir zaman gerçekleşmeyecektir, bu durumda da iki seçenek vardır; insanlar ya sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin getirdiği sıkıntı ve güçlüklerle katlanacaklardır ya da her şeyin güzel ve herkesin eşit olduğu varsayımıyla beyinlerinin bilimsel olarak yıkanmasına izin vereceklerdir. Savage de, Huxley'nin çağdaşları gibi, ya 'Reservation'ın özgürlüğüne ve bunun sonucu olan karmaşaya dönecektir ya da özgürlüksüz mutluluğun yaşandığı bilimsel, ruhsuz ve akılcı Brave New World'u seçecektir: Savage seçimini açıklar:

'Peki öyleyse.Mutsuz olmayı seçiyorum.'

'Yani yaşlanmayı, çirkinleşmeyi ve elden ayaktan düşmeyi kabul ediyorsun'... 'Frengi ya da kanser olma, bir lokma yemeğe muhtaç kalma, kaba saba olma, sürekli yarın endişe ve korkusu içinde yaşama, tifo olma, ve akla gelebilecek ya da telaffuzu dahi olanaksız her çeşit acıyı çekme hakkını seçiyorsun.'

Uzun bir sessizlik oldu.

Savage, 'Hepsini kabul ediyorum', dedi.

Mustapha Mond omuz silkti. 'Nasıl istersen', dedi.

Savage yeni dünyada 'mutluluk' denilen şeyin aslında mutluluk olmadığını Mond'a söylemekten çekinmez:

Sizinki gibi bir sahte mutluluk dünyasında yaşamaktansa mutsuz olayım daha iyi.⁵

Aslında Savage'in seçtiği yaşam biçimi bu da değildir; her iki yaşam tarzı da onu rahatsız etmektedir. Tek çıkış yolu intihardır. O da karşılaştığı sorunu çözemeyince bu 'çözümü' seçer.

Savage'in çözümsüzlüğü vurgulayan 'çözümü' bir anlamda Huxley ve onun gibi düşünen çağdaşlarının karşılaştığı ikilemin ve bu ikilem karşısındaki çaresizliğin bir yansımasıdır. Bir diğer anlatımla, 'Savage'in intiharı bir anlamda hem 'Reservation'ın hem de 'Brave New World'un simgelediği yaşam biçimlerinin her ikisinin de -yani gelecekteki bilimsel ve akılcı yaşamın ve de Huxley'nin günündeki karmaşayla, çatışmayla dolu, duygusal yaşamın- zaferinin bir ifadesidir. Ne var ki, yeni dünyada da bazı aykırı düşünenlerin olması Huxley'nin tüm ümitlerini de yitirmediğinin bir belirtisidir. Gerçekten de aşağıda da değinileceği üzere Huxley 1945'da ve 1946'da daha farklı görüşler geliştirmiştir.

Fakat, 1930'larda Huxley'nin sergilediği bu karamsarlık, ve bilim ve teknolojiyi de bu karanlığın gelişini kolaylaştırıcı unsurlar olarak görmesi, yine toplum ile ilgili görüşler belirtme amacıyla olan bazı yazarları kızdırmıştı. Örneğin, H.G. Wells Huxley'nin bilimsel bir toplumu hicvetmesini, akılcılığı abartmasını ve bunları bir kabus olarak göstermesini, ve tüm bu eleştirilere rağmen o günkü sıkıntıları ve huzursuzlukları çözümlenmeye yönelik hiçbir alternatif sunmamasını esas eleştirilmesi gereken şeyler olarak görüyordu. Wells, Huxley'nin arkadaşı G. Heard'e yazdığı bir mektupta Huxley'nin bu tutumunu bilime ihanet etmek olarak gördüğünden onu şiddetle yerer. Bilim, teknoloji ve insan artık bölünmez bir bütündür, bu gelecekte daha da belirginleşecek, yoğunlaşacaktır. Ama bu Huxley'nin iddia ettiği gibi insanın bilime ve teknolojiye esir olacağı anlamına da gelmez -ve gelmemelidir de. Eğer insan bilimi ve teknolojiyi akli ve vicdanı doğrultusunda insanların hizmetine sunarsa o vakit hem dünya üzerinde bir cennet kurabilir, hem de -yahut, böylece- geleceğini de garanti altına almış olur. Bunlar Wells'in karşıt

⁵ *Brave New World*, ss.197, 211.

görüşleridir. İnsanlığın ümide ve çözümlere en çok ihtiyaç duyduğu bir dönemde Huxley'nin insanlığın geleceği ile ilgili olarak böyle karanlık tablolar sergilemesini kabullenemeyen Wells, Huxley'e olan eleştirilerini 1930'lar ve 1940'larda da sürdürmüştür: Phoenix adlı yapıtında Huxley'nin karamsarlığını yersiz gördüğünden şiddetle yermiştir:

A. Huxley, A Brave New World'dan -insan ümit ve cesaretini avam bir şeymiş gibi gösteren uzun bir alay- bir masokist ve sadisti konu alıp onu, sanki cehaletten değil de dünyadan elini ayağını çekip düşünceye dalmanın gerektiği ilkesini yaymaya yönelik hevesinin kontrol edilemez olduğundan kaynaklanan, mistisizm ve materyalizm arasındaki bir çatışma olarak sunan Grev Eminence'a kadar harika bir sindirme edebiyatı sergilemiştir. (Huxley'nin) yandaşı Gerald Heard de, böyle bir baskıcının mistik yenilgisini, Pain, Sex and Time, adıyla iyi pazarlanabilir bir kitap da aydınlatmaya kalkmıştır.

Huxley'nin yeni bir düzenin kurulmasında yapıcı değil engelleyici bir rolü olmuştur:

Huxley büyük bir beceri ile yazmaktadır, (akılcı) yeniliklerin hizmetine kazandırılacak pek çok etkilenebilir gencin hevesini, canlılığını kırmıştır. Ondan nasıl faydalanabileceğimiz konusunda fazla bir sorun yaşamıyoruz çünkü kendisi olumlu bir amaç için tamamiyle işe yaramaz.

Huxley, Wells'e göre, sorumluluktan kaçmanın en çarpıcı örneğini sergiliyordu. Onun gibi yazarlar

İşlerini her zaman sorunlardan uzak duracak şekilde yaparlar. Sıkıntılar onları akliselim çizgisinde bir aşağı bir yukarı çıkartır durur. Günümüzün insanlığı ilgilendiren bu görülmemiş değişiklikler karşısında, bu tip insanlardan bazıları, üstlenmekle zorunlu oldukları sorumluluklarından kurtulacakları düşüncesiyle ya intihar ederler, ya umutsuz bir çöküşe düşerler, ya da olayların akışına teslim olurlar.

'insan ne yapabilir ki?' diye sorarlar....Her şey onların aleyhinedir. Herkes onlara sırtını dönmüştür.

Kendisinin Huxley'den farklı olduğunu vurgulayan Wells devam eder:

Oysa akli başında olanlar mücadele edeceklerdir, mücadelenin ilk koşulu da mümkün olduğu kadar az ziyana uğramak ve mücadelenin açık, net bir amacının olduğunu bilmektir.⁶

Ne var ki Huxley'nin fikirlerini, Wells gibi düşünen çağdaşlarının eleştirileri ya da görüşleri de değiştiremedi. Özellikle de İkinci Dünya Harbinin dehşet verici olaylarını -kitlelerin nasıl bazı belirgin sloganlarla hipnotize edildiklerini, bilim ve teknolojinin nasıl despotizmin krallığını güvence altına almak için insanlar aleyhine, hatta bir zulüm aracı olarak kullanıldığını- gördükten sonra Huxley, Brave New World'daki endişelerinin haklılığına daha da inanır oldu. Çözüm, Wels'in iddia ettiği gibi organize toplumda, bilimsel şekillendirme sistemlerinde, sistemtik olarak hür düşüncenin yok edilmesinde, ya da mutluluğun düzende olduğu inancında saklı değildi. Huxley 1945'de bu görüşlerini bir kez daha yineler:

Sanat sanat içindir anlayışı ile direkt politik hareket arasında manevi değerler alternatifi vardır. Ve totaliter faşizm ve totaliter sosyalizm arasında katılımcılık ve ortak teşebbüs anlayışı vardır; bu da manevi değerlerin en iyi yaşayabileceği, manevi değerlere en uygun olan ekonomik-politik sistemdir. Oysa günümüzdeki entellektüellerin çoğunluğu sadece iki alternatif bilmekte, ve muzaffer olsa bile her şekilde sonu felâket olan bu iki şıktan birine meyletmektedirler.⁷

Huxley, 1940'ların ortalarında, İkinci Dünya Harbinin tüm dehşetine tanık olmasına rağmen 1930'lardaki kadar karamsar değildir, çünkü, her ne kadar Savaş endişelerinin bir kısmını doğrulamışsa da, Huxley'e bir çıkış noktası olabileceğini de göstermiştir:

Eğer (Brave New "World") yeniden yazmam gerekirse, Savage'e üçüncü bir alternatif sunabilirim. Sorunun ütopya ile ilkel uçları arasında bir sağduyu olasılığı daha şimdiden, bir dereceye kadar, Brave New World'dan kaçıp ta Reservation'ın sınırları içinde yaşayan mülteciler, kaçaklar arasında gerçekleşmiş bir olasılık vardır. Bu toplumda ekonomi Henry George'un görüşleri doğrultusunda olacaktır, politika katılımcı olacak ve Kropotkines'i örnek alacak. Bilim ve teknik, (şimdi ya da Brave New World'da olduğu gibi) insanların onlara adapte ya da köle olması için değil, aynı Sabbath gibi, sanki onlar insanlar için yaratılmış gibi kullanılacak. Din insanın nihai sona ulaşması için akıllıca ve vicdan doğrultusunda izleyeceği bir yol, uğraş

⁶ H.G. Wells, *Phoenix* (London, 1942), ss. 49, 50, 51.

⁷ The Letters of Aldous Huxley, s. 518.

olacaktır....Ve yaygın olan yaşam felsefesi bir tür geliştirilmiş bir Faydacılık (Utilitarianism) olacaktır.... Yaşamın her safhasında sorulacak soru ve cevap 'Bu düşünce yahut davranış ne kadar kendimden ya da mümkün olan en büyük insan kitleleri tarafından İnsanlığın Nihai Sonuna bir katkıda bulunacaktır' olmalıdır.⁸

Aslında Huxley'nin kendi içinde yaşadığı çelişki ve çağdaşlarının bir kısmı ile olan fikrîsel çatışması, yaşadıkları devir göz önüne alındığında çok doğaldı. Ve, çelişkili gözükse bile, bir bakıma hepsi bir anlamda ortak görüşler sunuyorlardı. Huxley ve eleştirmenleri, batılı insanın dünya tarihinin en karanlık, en ürkütücü dönemini yaşadığı günlerde yazıyorlardı. Tüm yazarlara göre insanın zihinsel ve ruhsal yapısı ciddi bir tehdit altındaydı. Huxley insanın geleceğini, kendinden önce yazan Zamyatin ve kendinden sonra yazan Orwell gibi, çok karanlık gördüğünden yapıtı karanlık bir dünya sergiliyordu, fakat Huxley, aynı Wells gibi -tüm görüş farklılıklarına rağmen- okurların Brave New World'u bir ikaz olarak değerlendirilmesini istiyor, ve onları, duygularının ve akıllarının ışığı altında en doğru yolu bulmaya teşvik etmeyi amaçlıyordu.

Abstract

Aldous Huxley And His Dilemma

The paper seeks to show that the socially conscious ywriters of the first part of the tventieth century faced one dilemma which they felt they could hardly ever provide a truely acceptable answer to. They were writing at a time when the Western man was living in the depths of despair, turmoil, and restlessness. It appeared that the mentol and spiritual life of man was so distorted that it could hardly ever recover. Huxley, like most of his contemporaries wished that man should be fully human, loving, understanding, and creative. He feared 'robotism' and the dehumanization of man, and saw such big systems as capitalism, communism, or fascism as the greatest threat to ali that could be called 'human'. Huxley also feared that letting selence and technology control human life would rob it of all its spiritual aualities. Relatively, in his inverted utopia, Brave New World, Huxley sought to narrate the story of the individual who was frustrated and bruised in a world-ruled by a highly-trained elite of mind-manipulators and thought manufacturers, that is, the story of the individual in a scientifically oriented society where there is no real life, happiness, or hope, The paper, thus, seeks to suggst that Huxley's dystopia is a proof of the fact that Huxley in 1930s, like most of the thinkers in his day, was almost at a lost in introducing a solution or an alternative to the unprecedented changes in his day as he was aware of the incompatibility of reaso, order, ana stability with freedom, spirituality and happiness.

⁸ *Brave New World*, 1946, s.ix

Kaynaklar

Ashley, Maurice *Winston Churchill*, London, 1968

Aldritt, Keith, *The Making of George Orwell, An Essay in Literary History*, London, 1969

Bedford, Sybille, *Huxley, A Biography*, London, 1973.

Bowering, P., *Aldous Huxley*.

Brome, Vincent., *H.G. Wells, A Biography*, London, 1952.

Bromsted, Ernest, *Goebels and National Socialist Propaganda 1925-1945*, Michigan State University.

The Life and Letters of Charles Darwin, London, 18 87

Deutscher, Isaac. *The Prophet Outcast, Trotsky 1929-1940*. Diggins, John, *Mussolini and Fascism*, New Jersey, 1972.

Gallo, Max *Mussolini's Italy, Twenty Years of the Fascist Era*, London, Abelard and Schuman.

Huxley, Aldous, *Brave New World*, London, 1932.

_____, *Brave New World Revisited*, 1958.

_____, *Eyeless in Gaza*, London, 1936.

The Letters of Aldous Huxley (ed. Grover Smith), London, 1969.

Huxley, Aldous, 'A Note on Eugenics', *Proper Studies*. London, 1927.

Lenin, I. *Works* (mektuplar dahil) 45 cilt.

Orwell, George, *Collected Essays, Journalism, and Letters*, London 1968.

Priestly, J.P., *Literature and Western Man*, London, 1962.

Shane, Alex, *The life and Works of Evgenij Zamiatin*, Los Angeles, 1968.

Wells, H.G. Phoenix, London, 1942.

Woodcock, G., *Dawn and the Darkest Hour*

Zamyatin, Yevgeny 'Literature, Revolution, Entropy', *A Soviet Heretic* (ed. Mirra Ginsburg), Chicago, London, 1970.

Zamyatin, Yevgeny, We, London, 1970.